

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
ФАКУЛЬТЕТ СУСПІЛЬНИХ НАУК І МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

СУЧАСНІ ІДЕОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ В ЄВРОПІ

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності 6.030204 Міжнародна інформація
Шифр за ОПІ ПП 5.11.1в

Дніпро
2017 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Грушецький Богдан Павлович, доцент кафедри міжнародних відносин, кандидат політичних наук

Схвалено науково-методичною комісією за спеціальністю
6.030204 Міжнародна інформація
протокол від «23» червня 2017 року № 11

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Сучасні ідеологічні процеси в Європі» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 6.030204 Міжнародна інформація.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є розвиток політичних ідеологій в сучасній Європі.

Міждисциплінарні зв'язки: «Міжнародні відносини та світова політика», «Актуальні проблеми зовнішньої політики України та міжнародних відносин», «Світовий політичний процес», «Сучасні міжнародні відносини».

Програма навчальної дисципліни складається з таких **змістових модулів**:

1. Сучасний етап розвитку традиційних політичних ідеологій Європи.
2. Нові ідеологічні течії і напрямки у Європі.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Сучасні ідеологічні процеси в Європі» є формування у студентів системи знань про особливості формування, еволюції та перспективи розвитку найбільш впливових ідеологій сучасної Європи.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Сучасні ідеологічні процеси в Європі» є:

1) визначити сутність ідеології, типи класифікації її різновидів та головні наукові підходи до вивчення;

2) охарактеризувати новітні тенденції розвитку традиційних європейських ідеологій (лібералізм, консерватизм, християнська демократія, соціалізм, комунізм, націоналізм, анархізм);

3) виявити особливості нових політичних ідеологій у Європі (регіоналізм, євроскептицизм, комунітаризм, енвайронменталізм, популізм, фемінізм, лібертаріанство, ідеологія піратів).

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати:

1) визначення поняття ідеології, основні типи класифікації ідеологій;

2) етапи формування сучасних ідеологій;

3) основні концепції провідних теоретиків сучасних ідеологій;

4) сучасні напрямки політичних ідеологій;

5) програмні положення та практичну діяльність політичних партій та рухів Європи, що презентують сучасні ідеології;

вміти:

1) визначати ідеологію політичних партій та рухів відповідно до їх політичних програм;

2) характеризувати перспективи сучасних ідеологічних процесів у Європі.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться **90 годин / 3 кредити ECTS**.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Сучасний етап розвитку традиційних політичних ідеологій Європи.

Тема 1. Ідеологія як феномен політичної свідомості.

Поняття та походження політичної ідеології. «Ідоли» Френсіса Бекона. Школа французьких філософів-ідеологів (А. Дестют де Трасі, Е. Бонно де Кондільяк). Ідеологія як «помилкова свідомість» у творчості К. Маркса і Ф. Енгельса. Підходи Д. Сарторі та К. Фрідріха до визначення ідеології. Співвідношення ідеології та цінностей у дослідженнях англосаксонських авторів. Концепція відмирання ідеології (Д. Белл, Ф. Фукуяма). Визначення ідеології. Структура і функції ідеології. Класифікація ідеологічних течій. Шкала «праві-ліві». Класифікація ідеологій відповідно до їх ставлення до прогресу. Основні ідеологічні процеси сучасності.

Тема 2. Лібералізм.

Зародження та еволюція ліберальної ідеології. Класики лібералізму. Практична реалізація ліберальних ідей у XIX-XX ст. Соціальний лібералізм та консервативний лібералізм. Сучасний розвиток ліберальних ідей: І. Берлін, Д. Ролз, Р. Дворкін, Д. Уолдрон, В. Кимлічка, М. Пеннінгтон. Ф. Фукуяма та ідея «кінця історії». Економічний неолібералізм (Л. Мізес, Ф. Гайєк). Міжнародні організації лібералів. Альянс лібералів і демократів за Європу. Ліберальна ідеологія у політичному житті сучасної Європи. Ліберальні демократи (Велика Британія). Вільна демократична партія (Німеччина). Громадянська платформа (Польща). Ліберальні партії Скандинавських країн. Ліберальні партії країн Бенілюксу. Ліберальні партії у Центрально-Східній Європі.

Тема 3. Консерватизм та християнська демократія.

Особливості консервативної ідеології. Формування консерватизму: Ж. де Местр і Е. Берк. Основні цінності консерватизму. Неоконсерватизм та його напрямки. Ідеологи неоконсерватизму (І. Гілмор, Г. Кальтенбруннер, Р. Скрутон, Г. Шуман, Д. Грей, Е. Лютвак). «Консервативний маніфест» 1979 р. Неоконсервативна політика урядів М. Тетчер та Г. Коля.

Характерні риси християнсько-демократичної ідеології. Погляди Жака Маріте на державу та політичну діяльність. Європейська народна партія: структура, політична програма, діяльність. Альянс європейських консерваторів і реформістів. Сучасні консервативні та християнсько-демократичні політичні сили у Європі: ХДС/ХСС (Німеччина), Консервативна партія (Велика Британія), Союз за народний рух (Франція), Народ свободи (Італія), Народна партія (Іспанія). Консервативна ідеологія у країнах Центрально-Східної Європи. Консерватизм і глобальна фінансово-економічна криза 2008 р. Консерватизм і євроскептицизм.

Тема 4. Соціалізм. Ліворадикальні ідеології та рухи.

Витоки та етапи формування соціалістичної ідеології. Загальноєвропейські організації соціалістів: Партія європейських соціалістів, Прогресивний альянс соціалістів і демократів. Соціалістичні та соціал-демократичні партії Франції, Німеччини, Іспанії, Італії, Австрії. Лейбористська партія (Велика Британія). Концепція «третього шляху» Е. Гідденса та «новий лейборизм». Соціал-демократія у Скандинавських країнах. Формування та розвиток соціал-демократичного руху у країнах Центрально-Східної Європи.

Марксизм і неомарксизм. Тітоїзм. Комуністична ідеологія у Західній Європі. Маоїзм у Китаї та інших країнах Східної Азії. Єврокомунізм. Ідеологічна криза 1970-х рр. та ідея «розвиненого соціалізму». Застій та крах соціалістичної системи на межі 1980-90-х рр. Лев Троцький та ідея «перманентної революції». Неотроцькізм та концепція «самокеруючого соціалізму». Нові ліві: формування течії та особливості ідеології. Концепція «одновимірної людини» Герберта Маркузе. Лівий тероризм у країнах Західної Європи у 1970-х рр. Три течії анархізму: анархо-індивідуалізм, анархо-комунізм, анархо-синдикалізм. Сучасні ліворадикальні партії у Європі. Антиглобалістські партії, особливості їх структури та управління. Традиційні комуністичні партії. Загальноєвропейські ліворадикальні об'єднання. Сучасний анархізм у Європі.

Тема 5. Праворадикальні ідеології та рухи.

Націоналізм: зародження та розвиток ідеології. Фашизм і націонал-соціалізм: головні риси та відмінності. Праворадикальні партії сучасної Європи: Національний фронт (Франція), Партія свободи (Австрія), Партія свободи (Нідерланди), «Золотий світанок» (Греція), «Йоббік» (Угорщина), «Атака» (Болгарія), праворадикальні партії Скандинавських країн.

Змістовий модуль 2

Нові ідеологічні течії і напрямки у Європі

Тема 6. Регіоналізм, євроскептицизм та популізм.

Сутність та розвиток регіоналізму. Регіоналізм і захист прав національних меншин. Регіоналізм і сепаратизм. Концепція «Європи регіонів». Європейський вільний альянс. Регіоналістські організації Шотландії (Шотландська національна партія), Уельсу (Плайд Кімру), Фландрії (Новий фламандський альянс), Каталонії (Конвергенція та єднання), Країни басків (Баскська націоналістична партія), Італії (Ліга Півночі), Латвії (Центр злагоди). Євроскептицизм як система поглядів на європейську інтеграцію. Євроскептицизм і антиєвропейство. Класифікація євро скептичних політичних партій та рухів. «М'який» та «жорсткий» євроскептицизм. Партія незалежності Великої Британії. «Альтернатива для Німеччини». Народний рух проти ЄС (Данія). Сутність популізму. Популізм і протест. Протиставлення народної маси елітам. Харизматична особистість. «Ідеологія хамелеону». Популістські

політичні партії сучасної Європи: Рух п'яти зірок (Італія).

Тема 7. Рухи зелених і піратів.

Енвайронменталізм та екологізм. Біоцентризм і екоцентризм. Гіпотеза Геї Д. Лавлока. Концепція середовища. Помірковане та радикальне крило зелених. «Межі зростання». Зелені і Концепція сталого розвитку ООН. Політичні погляди зелених. Екологізм і державний суверенітет. Діяльність Європейської партії зелених. Партії зелених у країнах Європи (Німеччина, Австрія, Бельгія, Фінляндія, Швеція, Швейцарія). Рух піратів. Пірати у Європарламенті. Політичні партії піратів у країнах Європи.

Тема 8. Комунітаризм.

Братство як головна ідея комунітаризму. Головні концепції теоретиків комунітаризму (М. Сандел, М. Уолцер, А. Макінтайр, Ч. Тейлор). Соціальні фігури і демократична особистість. Естет, Менеджер і Терапевт. Суспільство бюрократичного індивідуалізму. Комунітаризм і соціальні науки: ефект «дохлої риби». Влада і право. Концепція загального блага.

Тема 9. Фемінізм та лібертаріанство.

Особливості фемінізму. Різновиди фемінізму. Боротьба з філософією чоловіків. Детермінанти історії та політики: дім і спальня. Концепція жіночих чеснот. Панування у стосунках між статями. Фемінізм і державне право. Феміністські рухи сучасної Європи. Основні концепції лібертаріанства. Ідеологи лібертаріанства: М. Ротбард, М. Крой, Г. Менкен, Ч. Мюррей, Л. і М. Таннехіл. Праве та ліве лібертаріанство. Принцип необмеженої свободи. Зв'язки лібертаріанства з лібералізмом та анархізмом.

3. Рекомендована література.

Базова

1. Дестют де Траси А. Основы идеологии. – М.: Академический проект; Альма-Матер, 2013. – 333 с.
2. Кирилюк Ф. М. Філософія політичної ідеології: Навч. посіб. / Ф. М. Кирилюк. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.
3. Макаренко В.П. Главные идеологии современности. — Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 480 с.
4. Мусихин Г. Очерки теории идеологий. – М.: Изд. до м ВШЭ, 2013. – 288 с.
5. Что надо знать об основных идеологиях современности / Под ред. В. Ю. Чернова. – Минск, 2010. – 249 с.
6. Eagleton T. Ideology: an Introduction / T. Eagleton. – London: Verso, 1991. – 242 p.
7. Hawkes D. Ideology / D. Hawkes. – London: Routledge, 2003. – 212 p.

Допоміжна

1. Альтерматт У. Этнонационализм в Европе. - М.: РГГУ, 2000. — 366 с.
2. Антология современного анархизма и левого радикализма. Том 1. Без государства. Анархисты. - М.: Ультра. Культура, 2003. - 470 с.
3. Антология современного анархизма и левого радикализма. Том 2. Флирт с анархизмом. Левые радикалы. - М.: Ультра. Культура, 2003. - 367 с.
4. Берлин И. Философия свободы. Европа. - М.: Новое литературное обозрение, 2001. - 448 с.
5. Бочковський О.І. Вступ до націоналістичної політології. – Мюнхен, 1992. - 338 с.
6. Валлерстайн И. Миросистемный анализ: Введение / И. Валлерстайн. – М.: Территория будущего, 2006. – 248 с.
7. Валлерстайн И. Исторический капитализм. Капиталистическая цивилизация / И. Валлерстайн. – М.: Тов-во науч. изд. КМК, 2008. – 176 с.
8. Готфрид П. Странная смерть марксизма. - М.: ИРИСЭН, Мысль, 2009. - 249 с.
9. Дамье В. Анархо-синдикализм в XX веке. - М.: ИВИ РАН, 2000. — 84 с.
10. Демократія: Антологія / Упор. О. Проценко. – К.: Смолоскип, 2005. – 1105 с.
11. Задорожнюк Э.Г. Социал-демократия в Центральной Европе. - М.: Academia, 2000. - 311 с.
12. Кагарлицкий Б.Ю. Политология революции. - М.: Алгоритм, 2007. — 576 с.
13. Калхун К. Национализм / К. Калхун. – М.: Территория будущего, 2006. – 288 с.
14. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. - К.: Либідь, 1999. 352 с.
15. Кедури Э. Национализм. - СПб.: Алетейя, 2010. — 136 с.
16. Лаваль К. Человек экономический: Эссе о происхождении неолиберализма / К. Лаваль. – М.: Новое литературное обозрение, 2010. – 432 с.
17. Лал Д. Возвращение «невидимой руки»: Актуальность классического либерализма в XXI веке. – М.: Новое издательство, 2009. – 426 с.
18. Левые в Европе XX века: люди и идеи / Под ред. Н. П. Комоловой, В. В. Дамье. - М., 2001. - 466 с.
19. Либерализм Запада. XVII - XX вв. / Под ред. В. В. Согрина. - М.: Изд-во ИВИ РАН, 1995. — 228 с.
20. Лібералізм: Антологія / Упоряд. О. Проценко. - К.: Смолоскип, 2009. - 1164 с.
21. Малахов В.С. Национализм как политическая идеология: Учебное пособие. - М.: КДУ, 2005. - 320 с.
22. Мизес Людвиг фон. Либерализм. - М.: Социум, 2007. — 344 с.
23. Мнацаканян М.О. Национализм и глобализм. Национальная жизнь в современном мире. - М.: Анкил, 2008. — 408 с.
24. Нации и национализм. - М.: Праксис, 2002. — 416 с. — (Новая наука политики).
25. Нация и национализм. История и теория в текстах и документах / Сост. О. И. Аршба, С. А. Татунц. - М.: 2002. - 217 с.

26. Национализм в мировой истории / Под ред. В. А. Тишкова, В. А. Шнирельмана. - М.: Наука, 2007. — 601 с.
27. Націоналізм: Антологія: Теорії нації та націоналізму від Йогана Фіхте до Ернеста Гелнера / Упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. - К. : Смолоскип, 2006. - 684 с.
28. Нозик Р. Анархия, государство и утопия. - М.: ИРИСЭН, 2008. - 424 с.
29. Пеннингтон М. Классический либерализм и будущее социально-экономической политики / М. Пеннингтон. – М.: Мысль, 2014. – 452 с.
30. Ревель Ж.-Ф. Відживлення демократії / Ж.-Ф. Ревель. – К.: Критика, 2004. – 589 с.
31. Серенсен Э. Мечта о совершенном обществе: Феномен тоталитарной идеологии / Э. Серенсен. – М.: Прогресс-Традиция, 2014. – 232 с.
32. Сидорина Т.Ю., Поляников Т.Л. Национализм: теории и политическая история. - М.: Изд. дом ГУ ВШЭ, 2006. - 356 с.
33. Смит Э. Национализм и модернизм. Критический обзор современных теорий наций и национализма. - М.: Праксис, 2004. - 466 с.
34. Современный либерализм: Ролз, Берлин, Дворкин, Кимлика, Сэндел, Тейлор, Уолдрон. – М.: Прогресс-Традиция, 1998. – 248 с.
35. Современный консерватизм / Под ред. С. П. Перегудова, В. А. Скороходова. – М.: Наука, 1992. – 264 с.
36. Сэджвик М. Наперекор современному миру: Традиционализм и тайная интеллектуальная история XX века / М. Сэджвик. – М.: Новое литературное обозрение, 2014. – 536 с.
37. Теория хозяйственного порядка: «Фрайбургская школа» и немецкий неолиберализм / Под ред. В. Гутника. – М.: Экономика, 2002. – 482 с.
38. Хайек Ф. фон. Судьбы либерализма в XX веке. - М.: ИРИСЭН, 2009. — 337 с.
39. Харви Д. Краткая история неолиберализма. - М.: Поколение, 2007. - 288 с.
40. Шпорлюк Р. Комунізм і націоналізм. – К.: Основи, 1998.
41. Щокін Г. Український консерватизм як сутність національної ідеї. - К.: МАУП, 2005. - 64 с.
42. Эльцбахер П. Суть анархизма. - М.: АСТ; АСТ Москва, 2009. – 351 с.
43. Bidet J. Critical Companion to Contemporary Marxism. - Leiden/Boston. 2008. - 813 p.
44. Chan S. Liberalism, Democracy and Development / S. Chan. – Cambridge: Cambridge University Press, 2004. – 273 p.
45. Gottfried P. E. After Liberalism: Mass Democracy in the Managerial State / Gottfried P. E. - Princeton: Princeton University Press, 1999. – 185 p.
46. Hartleb F. A Thorn in the Side of European Elites: The New Euroscepticism / F. A. Hartleb. – Brussels: Centre for European Studies, 2011. – 63 p.
47. Meszaros I. The Power of Ideology / I. Meszaros. – London: Zed Books LTD, 2005. – 556 p.

48. Rothband M. N. The Ethics of Liberty / M. N. Rothband. – New York: New York University Press, 1998. – 308 p.
49. Ryan A. The Making of Modern Liberalism / A. Ryan. – Princeton: Princeton University Press, 2012. – 670 p.
50. Wolfe C. Natural Law Liberalism / C. Wolfe. - Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – 269 p.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: залік.

5. Засоби діагностики успішності навчання: виконання тестової роботи.